

RUT RAJŠL

Pariski
roman

Prevela
Žermen Filipović

■ Laguna ■

Naslov originala

Ruth Reichl

THE PARIS NOVEL

Copyright © 2024 by R. Reichl

Published by arrangement with The Robbins Office, Inc.

International Rights Management: Susanna Lea Associates

Translation copyright © 2025 za srpsko izdanje, LAGUNA

Ovo je prozno delo. Imena, ličnosti, mesta i događaji plod su autorkine mašte. Svaka sličnost sa stvarnim događajima, mestima i ličnostima, živima ili mrtvima, sasvim je slučajna.

*Mojoj voljenoj urednici Suzan Kamil,
koja me je zamolila da napišem ovu knjigu.
Veoma me žalosti što je ona nikad neće pročitati.*

PARISKI ROMAN

SVOJU MAJKU NIKAD NIJE ZVALA MAMOM, MAMICOM, čak ni majkom. Još od Stelinog ranog djetinjstva njena majka je zahtevala da je oslovljava imenom – Siliya. „Nisam rođena da budem ničija majka“, objasnila je.

A time je rečeno skoro sve.

Stoga je sada, čuvši kako advokat izgovara reči „moja kćerka“, Stela imala veoma čudan osećaj, kao da ih je napisala nekakva neznanka.

SEVERINA

Pariz, 1983.

JORGOVANI, KIŠA, DAŠAK GORKE ČOKOLADE: STELA je omirisala vazduh dok je ulazila u malu prodavnicu, uživajući u mekoj zlatnoj svetlosti što ju je obavijala. Oglasilo se zvonce, starinski zvuk koji joj je izazvao najčudniji osećaj, kao da je sišla s pariskog pločnika i zakoračila u neko drugo vreme.

Za malim hrastovim stolom sedela je neobična starica, čije su lepo negovane ruke bile u suprotnosti s njenom strogom frizurou i sivom haljinom, sa osmehom koji je istovremeno delovao nevoljno i trijumfalno. *Mačka*, pomislila je Stela, *kanarinac*.

Ugledavši Stelu, žena se ozarila i skočila sa svog mesta. „Čekala sam vas.“ Glas joj je bio dubok, hrapav, reči su izbijale kao da su zarđale od neupotrebe. „Zašto ste ovoliko čekali?“ Njen prekorni ton nagoveštavao je da je sramotno koliko Stela kasni na važan sastanak.

Stela je bila zapanjena. Možda ju je žena pomešala sa nekim drugim. Možda je bila luda. Stela je uzmakla prema vratima, posegnuvši za kvakom. Ali kada je žena uzviknula:

„Stanite!“, glas joj je bio toliko zapovedan da ju je Stela poslušala. Njih dve su stajale na trenutak, gledajući jedna drugu.

Bio je to Stelin prvi dan u Parizu. Tog jutra je ulicama teturala sva zbrkana, neispavana od putovanja, žaleći što je došla. Preostali dani njenog putovanja pružali su se pred njom, ogroman neistraženi krajolik. Šta će ovako sama raditi u ovom nepoznatom gradu? U svom stanu u Njujorku valjano se pripremila, prstima prelazila po mapi Pariza kako bi se mogla snaći. Ali sada, koračajući stvarnim ulicama Pariza, osećala je uznemirenost. Izlazeći iz živopisnog hotela u Latinskoj četvrti, ne bi li se rešila nervoze, pridružila se reci turista koji su prelazili Senu.

Prošla je pored Notr Dama – jednog dana će ući unutra – i izgovarala naziv svakog mosta dok ga je prelazila. Ipak, uprkos pripremama, osećala se kao stranac. Nije razumela jezik. Nije poznavala nikog. Šta je uopšte tu radila?

Zaputivši se na Trg Vož, pitala se hoće li biti tako lep kao što je opisan u vodičima. „*Le Pavillon de la Reine*“,¹ prošaputala je za sebe kad je počela obilaziti drevni trg. Činilo se da kamenje udiše drevni vazduh, pomislila je posmatrajući uređeni mali park s lepom fontanom. Kada je ušla u arkadu, ugledala je prodavnicu sa natpisom *Robes des Reves*,² zlatom ugraviranim na antiknom staklu, i zastala da prouči kitnjasta slova. U izlogu se nalazila jedna jedina haljina, talasi tkanine u najneobičnijoj nijansi ljubičaste. Somot? Izgledala je toliko meko da je Stela čeznula da je dodirne. Otvorila je vrata.

Sada je vlasnica zurila u nju s onom tipičnom pariskom nadmenošću. Zbog njene neučtivosti Steli je bilo toliko neprijatno da je skrenula pogled i počela da razgleda dućan. Zidovi, obloženi debelim slojevima starinske odeće, pretvorili

¹ Fr.: Kraljičin paviljon. (Prim. prev.)

² Fr.: Haljine iz snova. (Prim. prev.)

su pretrpani prostor u vremeplov, kao da je čitava istorija grada ispisana u šifonu, lanu, svili i čipki. Pogled joj je pao na strogu ratnu uniformu koja je ukočeno stajala u stavu mirno, a zatim prešao na žensko odelo kreatora Emilija Pučija u bojama toliko veselim da je zamislila kako skače sa vešalice i plešući odlazi kroz vrata. Žena je samo posmatrala, ne govoreći ništa. Mali beli pas pored nje bio je podjednako oprezan. Tišina se produžavala, neprijatna.

Šta sam uradila, pomislila je Stela, kao i obično uverena da je uradila nešto loše. Stajala je oklevajući na trenutak, a onda se uputila ka ljubičastoj haljini u izlogu, prošavši pored edvardijanskog penjoara ukrašenog čipkom, haljine od perlica u stilu dvadesetih, svilenog šala boje svitanja. Posegnula je da dodirne haljinu.

„Stanite!“, uzviknula je opet žena.

Stela je odskočila, stavila ruke iza leđa, izvinila se. „Izvinite.“ Izbliza je mogla videti da je stara haljina veoma nežna.

„Čekali smo.“ Reči su sada bile još prekornije, gotovo ljutite.

„Izvinite?“ Ovog puta je to bilo pitanje.

„Čekali smo vas.“ Žena je ponavljala reči, glasnije i sporije, kao da jačina zvuka može da nadoknadi značenje. Zatim je, s prezrivim pogledom – očigledno je mislila da je Stela neverovatno glupa – i nestrpljivo mahnuvši rukom, nestala u zadnjoj prostoriji. Pas je sedeo, drhtavog tela, načuljenih ušiju, očiju uperenih u Stelu, izazivajući je da se pomeri. Stela je stajala veoma mirno. Prošla je večnost pre nego što se žena vratila pažljivo noseći dugačku ravnu kutiju na ispruženim rukama.

„Dodite!“ Zapovednički joj je dala znak rukom. Kada se Stela nije pomerila, žena je odložila kutiju, uhvatila je za ruku i počela je neumoljivo vući prema uglu prostorije i

delu ograđenom zavesama. Mali pas ih je pratio, njuškom gurajući kutiju po podu.

Zbunjena, Stela se nije opirala; možda se tako ponašaju svi pariski trgovci? „Vaša je haljina“ – žena je povukla Stelu u improvizovanu garderobu i grubo je okrenula – „iz pedesetih.“ U zamagljenom ogledalu Stela je ugledala svoj odraz. Vitko, dečačko telo u uredno ispeglanim farmerkama; hladne sive oči; ravna smeđa kosa koja joj pada na ramena. Bela košulja, sako od tvida. Skinula je sako, polako otkopčala košulju i skinula je dok joj je žena povlačila farmerke. Kada joj se ukazao goli stomak, Stela je prekrstila ruke da ga sakrije. Kao odraslu ženu niko je nije dodirivao na tako prisran način i osetila je kako joj se obrazi crvene od stida. Žena je blago, s neodobravanjem zavrтела glavom. „Mislite li da nikada ranije nisam videla голу ženu? Ja, koja sam nekada oblačila velike manekenke dok su se spremale za modnu pistu?“

Mrmljajući sebi u bradu, žena se sagnula, otvorila kutiju i počela da uklanja slojeve mekog papira. Šuštanje papira podsećalo je na Božić. Podigla je oblak tkanine i počela pažljivo da otkopčava sićušnu dugmad na leđima odevnog predmeta, svako oslobađajući s hirurškom preciznošću. „Bila sam u *Dioru* te godine kada je ova haljina sašivena.“ Zbunjena i zaintrigirana, Stela se primakla da čuje reči. „Bila je to prva godina da je *monsieur* Sen Loran bio sa nama – imao je samo dvadeset jednu godinu – ali čak i tada smo znali da ima talenat. Ovo je bila njegova prva kreacija za kuću *Dior*, i dok sam pomagala velikoj vedeti Viktoar Dutrelo da obuče ovu haljinu, *monsieur* Sen Loran se nervirao, vukao tkaninu i delovao uznemireno.“

Zastala je, gledajući u daljinu. Stela je čekala. „Ali kada je Viktoar kročila na pistu, cela publika je ostala bez daha. Svi smo to videli. *Monsieur* Sen Loran je uputio onaj svoj mali osmeh koji je bio velika retkost. Odmah smo znali da je ova

haljina“ – tražila je pravu reč – „*magique*.³ Zato zamislite moju radost, posle svih ovih godina, kada baš ta haljina ušeta u moju radnju. *Ici, chez moi*!⁴“ Odmahnula je glavom, ne mogavši da veruje u svoju sreću, a usne joj se razvukoše u nešto što je trebalo da bude osmeh. „Nisam je videla skoro trideset godina, ali kada sam otvorila kutiju, bilo je to kao da sam srela staru prijateljicu.“

Tiho pevušeći, nabacila je haljinu preko Steline glave, blokirajući svetlost. U mraku je Stela postala svesna da je tkanina prožeta mirisom kajsija i vanile. Blago ošamućena, pomislila je na Doroti u polju maka.

Žena je i dalje pričala. „Ali znala sam da ova haljina nije za svakoga. I stoga sam je spakovala. I čekala sam.“ Pogledala je nadole, obraćajući se psu. „Zaza, zar nisam strpljiva?“ Pas ju je gledao sjajnim crnim očima, podignutih ušiju u bezglasnoj saglasnosti. „Znala sam da će se pojaviti prava osoba. A kada ste *vi* ušli, gospođice, srce mi je poskočilo. Znala sam, *mais tout de suite*,⁵ da je vaša haljina našla svoju sudbinu.“

Kakva prezentacija!, pomislila je Stela. Radi li ona to sa svima? Da li iko u to poveruje? Pitala se koju li će sledeću neobičnu priču ova žena ispričati.

„Znate, i *monsieur* Dior i *monsieur* Sen Loran povremeno su davali imena svojim haljinama. *Pas toujours*,⁶ samo onim posebnim. Bila je jedna Artemida. Jedna Zemira. Jedna Loreta. Ali ova haljina je bila drugačija. Nakon one reakcije publike, *monsieur* Dior je ušao u atelje i ispružio ruku, prstima dodirujući tkaninu dok je hodao oko manekenke. „Ova haljina je Viktoar“, rekao je konačno, a Viktoar nam je svima uputila sažaljiv osmeh. Bila je to retka čast.“

³ Fr.: magija, čarolija. (Prim. prev.)

⁴ Fr.: Ovde, kod mene. (Prim. prev.)

⁵ Fr.: ali odmah. (Prim. prev.)

⁶ Fr.: Ne uvek. (Prim. prev.)

Nastavila je, pogleda uperenog u Stelu. „Ali *monsieur Dior* je odmahnuo glavom i potapšao Viktoar po ruci. ”To je samo zasad. *Pardon, ma chère*,⁷ ali ova haljina je promenljiva kao parfem. Kameleon koji će na svakoj ženi izgledati drugačije. Stoga će uvek nositi ime one koja je nosi.“

„Dakle, haljina se zove Viktoar?“

Starica je odmahнула glavom. „Kako se vi zovete?“

„Stela.“

„Savršeno! Ova haljina je sada Stela.“ Spustila se na kolena, sprečavajući dalji razgovor. Njeni spretni prsti bili su lagani kao leptiri dok su se polako kretali uz Stelina leđa i zakopčavali dugmad. Kada je Stela pokušala da se pogleda u ogledalu, prsti su se promenili, stegnuli su se kao gvozdene šipke, ne dozvoljavajući joj da se pomeri. „Još ne!“

Nije joj smetalo. Dok se svako malo dugme uvlačilo u svoju rupicu, haljina je postajala zagrljaj, a tkanina topla i meka uz njenu kožu, utešna kao uspavanka. Stela je zatvorila oči i prepustila se tom osećaju.

„Sada možete pogledati.“ Trгнуvši se, Stela je otvorila oči. Bila je negde drugde.

Osobu u ogledalu nije nikada ranije srela. Vitka Stela dečачke figure nestala je. Na njenom mestu stajalo je egzotično stvorenje koje je izgledalo kao da će neka arija – možda *Casta diva*⁸ – poteći kad bude otvorila usta. Haljina ju je pretvorila u ženu tako sladostrasnog nagoveštaja da joj je transformisala svaku crtu. Stelino blede, ozbiljno lice sada je izgledalo dirljivo senzualno. Nikada se nije zamarala šminkom, ali su joj usne sada molile za malo crvenila. Njene sive oči postale su zamagljene, misteriozne, a ne sive, a čak je i njena mišja kosa odjednom izgledala uglađena i sjajna. Stela je zurila u ovu ženu koja njoj nije bila nimalo slična.

⁷ Fr.: Izvinite, draga moja. (Prim. prev.)

⁸ Čuvena arija iz Belinijeve opere *Norma*. (Prim. prev.)

„*Et voilà!*“⁹ Mala prodavačica je bila žestoka. „Zar vam nisam rekla da je ovo vaša haljina? Zar ne biste više voleli da budete ova lepa žena nego obično stvorenje koje je ušlo na moja vrata?“

„Koliko?“ Stela je šapatom izgovorila reči. Uvek je bila gusenica, ali sada je odjednom poželela da bude leptir.

„Pedeset hiljada franaka.“ Ženin glas je bio oštar. Prezrivo je pucnula prstima ispod Stelinog nosa. „Takoreći ništa za jedno umetničko delo, deo istorije.“ Raširila je ruke u dobronamernom gestu. „Ali ponudiću vam dobru cenu. Ako plaćate u dolarima, daću vam dobar kurs. Banke nude sedam i po franaka, ali ja nudim osam.“

Stela je zurila u ženu u ogledalu dok je računala. Šest hiljada dolara? Za haljinu? Imala je novac – Silijin novac, svaki novčić koji joj je majka ostavila – ali je li ona osoba koja bi ga potrošila na haljinu? Ponovo se okrenula ženi u ogledalu, žudeći da bude ona. Ali to je bilo pogrešno. Ona nije bila lakomislena osoba koja rasipa novac na odeću. Pogledala je poslednji put i okrenula se, odustajući od vizije. „Ovoj haljini je mesto“ – nevoljno su izgovorene reči – „u muzeju“.

„Nijednoj haljini mesto nije u muzeju!“ Prodavačica je pružila ruku i potapšala haljinu, kao da teši ranjeno stvorenje. „Haljine su stvorene da se nose. A ova haljina je napravljena da je nosite *vi*.“ Odmerila ju je od glave do pete. „Ova haljina želi da bude Stela.“

I sada je Stela čula drugi glas. Bio je strastven, uporan. Žestok. *Pusti da barem jednom u životu*, majka joj je siktala na uho, *budem ponosna na tebe*. Skinula je haljinu, odagnavala glas. *Živi u skladu sa svojim imenom. Budi istinska Stela*,¹⁰ nastavio je da mrmlja Silijin duh dok je Stela ostavljala haljinu zgužvanu na podu i bežala.

⁹ Fr.: I evo, gle. (Prim. prev.)

¹⁰ Na engleskom *stella* znači *zvezda*. (Prim. prev.)